

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดบริการทางวิชาการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับห้องสมุดโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยกับการบริการวิชาการ
2. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
3. ห้องสมุดโรงเรียน
4. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยกับการบริการวิชาการ

บริการวิชาการ เป็นการจัดการศึกษานอกระบบอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการให้ความรู้แก่ต่าง ๆ แก่ประชาชนหลากหลายกลุ่ม ด้วยเนื้อหาและวิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม เป็นการจัดโดยจงใจให้เกิดการเรียนรู้และตอบสนองต่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษิตตามความจำเป็นและความสนใจ โดยถือว่าการศึกษิตเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เปิดโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนกว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อสนองความต้องการและพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงได้

มหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันอุดมศึกษาของประเทศได้ถูกกำหนดให้มีบทบาทหลักอย่างกว้าง ๆ ไว้ 4 ประการ คือ บทบาทด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ บทบาททั้ง 4 นี้ เป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยที่จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขความต้องการของสังคม แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของบทบาทการสอน การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นั้น ส่วนใหญ่มักมีรูปแบบของการดำเนินการที่ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากถูกกำหนดโดยเกณฑ์ทางวิชาการ มีความเป็นรูปธรรมสูง ตลอดจนมีกระบวนการดำเนินการที่เป็นขั้นตอน

และสามารถประเมินผลเพื่อการประกันคุณภาพได้ ส่วนการบริการวิชาการแก่สังคม เป็นบทบาทของมหาวิทยาลัยที่ต้องมีการเคลื่อนไหวอย่างมากตามกระแสความต้องการของสังคม หากจะให้บริการที่สอดคล้องนับเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งบางครั้งอาจถูกละเลย เนื่องจากเป็นงานที่ยากต่อการประเมินผลในเชิงปริมาณ และผลกระทบที่มีต่อมหาวิทยาลัยนั้นไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตามในยุคที่กระแสข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่แข่งขันกันตลอดเวลา งานบริการวิชาการแก่สังคมจะส่งผลอย่างมากในเชิงประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยต่อสาธารณชน ดังนั้นบทบาทของการให้บริการวิชาการจึงมีความจำเป็นเท่าเทียมกับบทบาทหลักอื่น ๆ เพราะเป็นการสะท้อนให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมในสังคมของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ท่ามกลางความต้องการพึ่งพาของสังคม และยังสืบทอดภาพเดิมของมหาวิทยาลัยที่ถูกกล่าวขวัญว่าเป็นหอคอยางช้างที่เพิกเฉยต่อความต้องการของกระแสสังคม (ทิพภา ปลีหะจินดา, 2548, หน้า 20)

นโยบายและทิศทางของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของคนเป็นหลัก องค์กรชุมชนได้รับการยอมรับว่าเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในทุกๆ ด้าน ดังนั้นการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยจึงต้องมุ่งที่การรวมตัวของคนในท้องถิ่นเป็นองค์กร เพื่อร่วมกันเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขร่วมตัดสินใจ การบริการวิชาการแก่สังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับงบประมาณอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มหาวิทยาลัยต้องจัดสรรงบประมาณแหล่งที่มาของรายได้ในการให้บริการที่ชัดเจนว่าโครงการใดจะเป็นโครงการที่เลี้ยงตนเองได้ หรือสถาบันให้การสนับสนุนเต็มจำนวน ด้วยการกำหนดเป้าหมายที่วัดและประเมินผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจนด้วย นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาในบริบทของชุมชน/ สังคมที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมนั้น ๆ ด้วยจึงจะเรียกว่า งานบริการวิชาการได้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง (ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์, 2541, หน้า 1-9)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย) ได้ให้หลักการของการบริการวิชาการแก่ชุมชนว่า การบริการวิชาการที่ดีควรเป็น “ทวิลักษณ์” หรือ สองฝ่าย คือ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันให้ประโยชน์ทางวิชาการและรับปัญหาข้อเท็จจริงเข้ามาเป็นประโยชน์ทางวิชาการด้วย (บุญเชิด หนูอ้อม, 2541, หน้า 1)

ความจำเป็นที่มหาวิทยาลัยต้องให้บริการวิชาการแก่สังคม

1. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ของคณาจารย์และการเรียนรู้ของนิสิต/ นักศึกษาที่ออกไปปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการของมหาวิทยาลัยโดยรวม

2. เป็นการเปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงของสังคมภายนอกด้วยตนเองเพื่อเปรียบเทียบกับหลักวิชาการ และทำให้สังคมภายนอกรับรองมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันสังคมมิใช่สถาบันศักดิ์สิทธิ์ที่ห่างไกลจากสังคมชุมชน

3. เป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาชุมชน อันจะก่อให้เกิดแนวทางการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่มประชากรที่กว้างขึ้น เป็นโอกาสฝึกฝนความมีน้ำใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และพัฒนาความสำนึกในบทบาทของตนที่มีต่อสังคม

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบงานบริการวิชาการโดยตรง มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น สำนักบริการวิชาการ สำนักการศึกษาต่อเนื่อง สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม เป็นต้น

ทรงศักดิ์ ศรีกาพลินธุ์ (2541, หน้า 1-9) ได้กล่าวถึง การให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ดังนี้

1. แนวทางการให้บริการวิชาการแก่สังคมในอุดมคติ ควรพิจารณาดังนี้

1.1 ยึดหลักการเพิ่มขีดความสามารถของคนไทยในสังคมโลก โดยแสวงหาความพอดีระหว่างความเป็นไทยกับความเป็นคนในสังคมโลกซึ่งต้องคำนึงถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานกับองค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ดั้งเดิม โดยไม่ขัดกับหลักความเป็นอยู่ที่พอดีกับธรรมชาติ และรู้อย่างเท่าทัน มีสติ

1.2 ให้บริการวิชาการที่มุ่งเน้นให้คนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงบริบททางสังคมเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองที่เริ่มขาดการยึดเหนี่ยว การพึ่งพากันและกันของคนในสังคมทำอย่างไรจะให้บริการวิชาการแก่สังคมที่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเมืองได้อย่างไร พร้อมกระตุ้นให้คนในสังคมเมืองใหญ่ร่วมมือร่วมใจ พึ่งพากันตามลักษณะดั้งเดิมของสังคมไทยได้ เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีครอบครัวที่มั่นคง มีงานทำ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีพัฒนาการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

1.3 ให้บริการวิชาการที่ส่งเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว/บุคคล โดยพิจารณาตามความต้องการของบุคคลในท้องถิ่น ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามอัธยาศัย โดยการสร้างงาน พัฒนาและส่งเสริมทักษะกำลังแรงงานของประเทศให้ตอบสนองความต้องการแรงงานของตลาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีการขยายตัวตลอดเวลา ส่งเสริมชุมชนให้มีการยกระดับงานฝีมือให้มีความรู้ด้านกลไกการตลาด การแข่งขันในภาวะตลาดการค้าเสรี การเรียนรู้ที่จะรู้เขา รู้เรา เพื่อปรับตัวเองได้อย่างเหมาะสม

1.4 ให้บริการวิชาการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณภาพการบริโภค อุปโภค การดูแล

ตนเอง การปรับปรุงที่อยู่อาศัย ให้ถูกสุขลักษณะ ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพ ความปลอดภัย และความสะอาดของสภาวะสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานนำไปสู่ความมั่นคงของชีวิตและการทำงาน

1.5 การบริการวิชาการที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อบริหารทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสภาวะแวดล้อม การมุ่งสร้างความรับผิดชอบภายใต้สิทธิและหน้าที่ “ผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้จ่าย” การสร้างจิตสำนึกเห็นคุณค่าของวัสดุ การใช้หมุนเวียน การนำกลับมาใช้ใหม่ การมีส่วนร่วมของชุมชนและบุคคลต่อสภาวะแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนโดยรวม การบริการวิชาการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ

1.6 ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยด้วยความเชื่อที่ว่าความร่วมมือของชุมชนจะเป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปสู่ทุกจุดได้อย่างทั่วถึง การใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ บทบาทของมหาวิทยาลัยด้านการเมืองการปกครองในภาวะความเหลื่อมล้ำของประชาชนในด้านฐานะความรู้

1.7 การบริการวิชาการที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทันการสื่อสารที่รวดเร็วทำให้เกิดการทะลักของข้อมูลข่าวสาร สังคมจะขาดเอกราชทางวัฒนธรรมและความคิด ผู้บริโภคข้อมูลต้องรู้เท่าทัน มีสติ และเป็นเรื่องที่พึงสังวรในสังคมไทย มหาวิทยาลัยจะต้องมีบทบาทเป็นผู้ชี้นำและมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาการบริโภคข้อมูลที่ท่วมท้น ไร้ทิศทางของสังคมยุคปัจจุบัน

2. กลยุทธ์การให้บริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยต้องรู้เรื่องชุมชน หมู่บ้าน สิ่งแวดล้อม ศักยภาพความสามารถของชุมชนเป็นเบื้องต้น ด้วยกลยุทธ์นี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิต พึ่งพาตนเอง ก่อให้เกิดความมั่นคงและมีศักดิ์ศรีในตนเอง ร่วมมือและส่งเสริมกันและกัน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด

3. เจอนไขที่ควรพิจารณาประกอบ เพื่อกำหนดแนวทางการให้บริการวิชาการแก่สังคม

3.1 ปณิธาน พัฒนาการ ลักษณะองค์กร จุดแข็ง และแหล่งที่มาของงบประมาณของสถาบันอุดมศึกษาแห่งนั้น

3.2 นโยบายและแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.3 บริบทความต้องการของชุมชน สังคม ลักษณะเด่นและข้อจำกัด ของชุมชนนั้น

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีฐานะเป็นส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะตามกฎ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 มีสำนักงานผู้อำนวยการเป็นหน่วยงานระดับกองโดยแบ่ง ส่วนราชการเป็น 4 งาน ได้แก่ งานธุรการ หอสมุดกลาง ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา และศูนย์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ความเป็นมา การดำเนินการและสถานที่ตั้งมีดังนี้

พ.ศ. 2515-2517 จัดตั้งห้องสมุดวิทยาลัยครูจันทบุรี และฝ่ายโสตทัศนศึกษา ตั้งอยู่อาคาร ไม้ชั้นเดียวตรงข้ามเรือนท่านเป้ง

พ.ศ. 2517-2519 ตั้งอยู่ที่อาคาร 1 ชั้น 1

พ.ศ. 2519-2535 ตั้งอยู่ที่อาคารหกเหลี่ยมโดยแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายหอสมุด และฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา

พ.ศ. 2536-2548 เป็นหน่วยงานในฐานะ โครงสร้างการบริหารงานภายในเทียบเท่าคณะ ชื่อว่าสำนักวิทยบริการ ตั้งอยู่ที่อาคารบรรณราชนครินทร์ เป็นตึกสูง 4 ชั้น โดยชั้น 1 ถึง ชั้น 3 เป็นส่วนหอสมุดและชั้น 4 เป็นฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสถาบันราชภัฏรำไพพรรณีไปเป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงลงพระปรมาภิไธยใน พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 แล้วประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ 14 มิถุนายน 2547 ทำให้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 15 มิถุนายน 2547 ดังนั้นสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จึงเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2547 เป็นต้นมา และสำนักวิทย บริการ ก็เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยประกาศในราชกิจจา นุเบกษา ตามกฎกระทรวงจัดตั้งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ซึ่งประกอบ ด้วยหน่วยงาน 4 หน่วยงาน ได้แก่ กลุ่มงานบริหารงานทั่วไป ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา ศูนย์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และหอสมุดกลาง

จากการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547” แทน “พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538” มีผลให้สถาบันราชภัฏรำไพพรรณีเปลี่ยนสถานะเป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และเป็นนิติบุคคล ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ราชภัฏ พ.ศ. 2547 และกระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวงและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 เรื่องการแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี พ.ศ. 2549 ได้กำหนดให้สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นส่วนราชการระดับสำนัก

ตามมาตรา 10 (6) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ

ปรัชญา/วิสัยทัศน์/พันธกิจ

ปรัชญา

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ “ให้บริการสารสนเทศ ก้าวสู่เทคโนโลยี ส่งเสริมให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วิสัยทัศน์

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ “เป็นแหล่งรวมทรัพยากรสารสนเทศ ทุกชนิด พัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการศึกษา การบริหารจัดการเพื่อท้องถิ่น”

พันธกิจ

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีภารกิจ ปฏิบัติเพื่อให้การสนับสนุนแก่นักศึกษา บุคลากร คณาจารย์ บุคคลทั่วไป และชุมชนดังนี้

1. รวบรวมและจัดเก็บสารสนเทศอย่างหลากหลายและครอบคลุมทุกสาขาวิชา
2. ให้บริการสารสนเทศ ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา การค้นคว้าและการวิจัย
3. เสริมสร้างความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
4. สร้างองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และบูรณาการองค์ความรู้

สู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายในการดำเนินงานของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีดังนี้

1. เพื่อรวบรวมและจัดเก็บสารสนเทศอย่างหลากหลายครอบคลุมทุกสาขา
2. เพื่อให้บริการสารสนเทศแก่ คณาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป
3. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

เป้าหมาย

1. พัฒนาห้องสมุดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่

ทันสมัย

2. พัฒนาการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศ
3. เพิ่มศักยภาพการเป็นห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-Library) ให้มีความสมบูรณ์ โดยการ พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นห้องสมุดดิจิทัล
4. ให้บริการห้องสมุดในลักษณะห้องสมุดมีชีวิต

คำนิยาม “SMART”

S: Success: คือการทำงานที่มุ่งสู่ผลสำเร็จของงาน

M: Management: คือการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

A: Attitude: คือ ทักษะหรือความคิดสร้างสรรค์ที่ดีในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

R: Relationship: คือความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคลากรในองค์กร

T: Technology and Teamwork: คือ การรอบรู้ด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยี

สารสนเทศและการทำงานเป็นทีม

ยุทธศาสตร์สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้หลากหลายและพัฒนาศักยภาพในการให้บริการสารสนเทศที่ทันสมัย

เป้าประสงค์

1. มีทรัพยากรสารสนเทศทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้ครอบคลุมทุกหลักสูตร

2. สถานที่ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

3. พัฒนาศักยภาพในการให้บริการสารสนเทศที่หลากหลาย ทันสมัย ทันเวลา และสอดคล้องกับความต้องการของคณาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 การพัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าประสงค์

1. มีโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีอย่างทั่วถึงพอเพียงและมีคุณภาพ

2. มีการส่งเสริม สนับสนุนความรู้ด้านสารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ค้นคว้า การวิจัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. มีการพัฒนาและนำสื่อมัลติมีเดีย มาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ประเด็นยุทธศาสตร์ 3 บริการวิชาการแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนและท้องถิ่น

เป้าประสงค์

1. มีการพัฒนาถ่ายทอดด้านสารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้บริการวิชาการที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการ สังคม ชุมชน และท้องถิ่น

2. มีการประยุกต์ใช้และพัฒนาซอฟต์แวร์ที่พัฒนาจากโอเพนซอร์สเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาใช้กับการกิจในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและการพัฒนาท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 ส่งเสริม และพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และบุคลากร

เป้าประสงค์

1. พัฒนาศักยภาพให้มีประสิทธิภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริการและการบริหารจัดการให้ทันสมัย
2. บุคลากรมีสมรรถนะวิชาชีพ มีความสุขในการทำงาน มีความภาคภูมิใจและความรักต่อองค์กร
3. พัฒนาระบบงานเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ฝ่ายต่าง ๆ ของสำนักมีการบริหารจัดการและให้บริการที่มีคุณภาพ
4. เป็นองค์กรที่มีภาพลักษณ์การบริการที่มีคุณภาพและเอาใจใส่ต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 การส่งเสริมและสนับสนุนโครงการตามแนวทางพระราชดำริ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เป้าประสงค์

1. เป็นองค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมโครงการตามแนวทางพระราชดำริ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
2. มีทรัพยากรสารสนเทศและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมโครงการตามแนวทางพระราชดำริ และการทำนุบำรุง

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ แบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ กลุ่มบริหารงานทั่วไป หอสมุดกลางศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา และศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักวิทยบริการฯ มีการจัดแบ่งหน่วยงานภายในดังนี้

1. กลุ่มบริหารงานทั่วไป
 - 1.1 งานบุคลากร
 - 1.2 งานสารบรรณ
 - 1.3 งานอาคารสถานที่
 - 1.4 งานการเงิน
 - 1.5 งานพัสดุ
 - 1.6 งานนโยบายและแผน

2. หอสมุดกลาง
 - 2.1 งานบริหารจัดการ
 - 2.2 งานบริการ
 - 2.3 งานเทคนิค
 - 2.4 งานวิทย์พัฒนา
 3. ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา
 - 3.1 งานบริหารจัดการ
 - 3.2 งานผลิตสื่อ
 - 3.3 งานบริการเทคโนโลยีการศึกษา
 - 3.4 งานนวัตกรรมการศึกษา
 4. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ
 - 4.1 งานบริหารจัดการ
 - 4.2 งานสารสนเทศ
 - 4.3 งานฝึกอบรมและบริการ
 - 4.4 งานระบบเครือข่ายและซ่อมบำรุง
- โครงการบริการวิชาการของสำนักวิทยบริการฯ

ตารางที่ 1 โครงการบริการวิชาการของสำนักวิทยบริการฯ

ปีดำเนินงาน	โครงการ	หน่วยงาน
2553	1. โครงการฝึกอบรม ITC แก่ชุมชน	ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศศูนย์
	2. โครงการอบรมผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์	เทคโนโลยีการศึกษา
	3. โครงการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในจังหวัดจันทบุรี	หอสมุดกลาง
	4. โครงการอบรมการใช้งานข้อมูล Thailist แก่บุคคลภายนอก	หอสมุดกลาง
2554	1. โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่	หอสมุดกลาง
	2. โครงการการใช้งานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์	หอสมุดกลาง
	3. โครงการสัปดาห์ห้องสมุด	หอสมุดกลาง
	4. โครงการหอจดหมายเหตุดิจิทัล	หอสมุดกลาง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปีดำเนินงาน	โครงการ	หน่วยงาน
2555	5. โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการผลิตบทเรียน E-Learning	ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา
	6. โครงการฝึกอบรมด้าน ITC แก่ชุมชน	ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ
	1. โครงการสัปดาห์ห้องสมุด	หอสมุดกลาง
	2. โครงการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ภาคตะวันออก	หอสมุดกลาง
	3. โครงการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ	หอสมุดกลาง
	4. โครงการฝึกอบรม ITC แก่ชุมชน	ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศศูนย์
	5. โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตบทเรียน E-Learning	เทคโนโลยีการศึกษา
	6. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์	ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา

การให้บริการทางวิชาการทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
 การบริการวิชาการแก่ชุมชนเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี โดยได้ดำเนินการบริการวิชาการด้วยการสร้างความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตการศึกษา จังหวัดจันทบุรีด้วยการเพิ่มพูนความรู้ให้อาจารย์ บรรณารักษ์ บุคลากรของโรงเรียนซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการเพื่อการพัฒนาสังคม
2. การพัฒนาบุคลากรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่นการจัดบรรยาย อภิปราย ประชุม

ฝึกอบรม

3. การเผยแพร่ความรู้แก่สังคมและชุมชน โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์
4. การให้บริการความช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษา เช่น บริการสื่อการสอน
5. การร่วมแก้ปัญหาของสังคม

ห้องสมุดโรงเรียน

ความหมายของห้องสมุดโรงเรียน

รณจวน อินทรกำแหง (2531, หน้า 17) กล่าวว่า ห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (2521, หน้า 54) ให้ความหมายว่า ห้องสมุดโรงเรียน คือ ห้องปฏิบัติการในการเรียนที่มีทรัพยากรทั้งในด้านหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และโสตทัศนวัสดุ ที่จัดทำไว้สำหรับประกอบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน เพื่อที่นักเรียนใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล

ปฐมภรณ์ วงศ์ชนะภัย (2552) ห้องสมุดโรงเรียน คือ ห้องสมุดที่โรงเรียนตั้งแต่ระดับ (อนุบาล ประถม มัธยมศึกษา) จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าประกอบการเรียนการสอนของครู และนักเรียน และเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

สรุปความหมายของห้องสมุดโรงเรียนได้ว่าเป็นห้องสมุดที่จัดตั้งขึ้นในสถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถม ระดับมัธยม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและเป็นแหล่งค้นคว้าของครูและนักเรียน เพื่อให้ผู้ใช้ใช้ทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบที่มีการจัดประมวลประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนตามหลักสูตรใหม่ คือ มุ่งให้นักเรียนรู้จักหาวิธีเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัยของแต่ละบุคคล ช่วยวางรากฐานให้นักเรียนเป็นผู้รักและสนใจการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนเป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่านใฝ่หาความรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกสำหรับนักเรียนและครู ผู้บริหาร คณะครู และบรรณารักษ์ จึงต้องร่วมมือกันส่งเสริมให้ห้องสมุดเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2536, หน้า 5)

ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดเจนว่าห้องสมุดโรงเรียนแห่งแรกในประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเมื่อใดแต่ในวงการบรรณารักษศาสตร์ไทยจัดว่า ห้องสมุดโรงเรียนสวนกุหลาบ เป็นห้องสมุดแห่งแรก โดยคาดคะเนจากประวัติของโรงเรียนสวนกุหลาบ ซึ่งจัดตั้งขึ้นในสมัยเริ่มแรกของการจัดตั้งโรงเรียนเมื่อปี 2424 ณ พระตำหนักสวนกุหลาบ สำหรับห้องสมุดโรงเรียนจะจัดตั้งเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เมื่อโรงเรียนย้ายมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบันในปี 2453 นั้น ก็มีห้องสมุด

แล้วส่วนโรงเรียนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เช่น โรงเรียนเทพศิรินทร์ จัดตั้งในปี 2428 ไม่ปรากฏหลักฐานการจัดตั้งห้องสมุดแต่ในแถลงการณ์ของโรงเรียนปี 2460 นั้น ได้กล่าวถึง ห้องสมุดโรงเรียน จึงสรุปได้ว่าโรงเรียนมีห้องสมุดก่อนปี 2460 โรงเรียนรัฐบาลที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน คือ ไม่ปรากฏหลักฐานการจัดตั้งห้องสมุดแน่ชัด

ในสมัยแรกที่มีห้องสมุดโรงเรียนนั้น การพิมพ์หนังสือยังไม่แพร่หลาย หนังสือในห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นหนังสือเรียน หนังสือนิทาน ทั้งของไทยและที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ ส่วนระบบการจัดหมวดหมู่ทรัพยากรยังไม่มีแบบแผนและหลักเกณฑ์แน่นอนดังเช่นห้องสมุดสมัยใหม่ จึงไม่สามารถให้บริการผู้ใช้ได้ดีเท่าที่ควร จนกระทั่งในปี 2501-2505 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เริ่มให้ความสนใจพัฒนาการศึกษาขึ้นในเขตการศึกษาทั่วประเทศ 12 เขต งานที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนแต่การดำเนินงานยังไม่ก้าวหน้าเนื่องจากมีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ ทำให้การพัฒนาห้องสมุดเป็นไปอย่างล่าช้า

กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปรับปรุงแก้ไขมาเป็นลำดับเริ่มตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา ทำให้ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนเปลี่ยนไปจากลักษณะที่ครูเป็นผู้บอกความรู้ให้นักเรียน มาเป็นครูชี้แนะแนวทางในการเรียน นักเรียนจะต้องรู้จักตนเองเป็นหลักใหญ่ อีกทั้งในปัจจุบันความเจริญทางเทคโนโลยี และความก้าวหน้าทางวิชาการเป็นเครื่องช่วยให้การศึกษาพัฒนารุดหน้า ก่อให้เกิดสาขาวิชาใหม่เพิ่มขึ้นมีพัฒนาการและขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้ง จึงเป็นการยากที่จะนำเอาวิทยาการเหล่านั้นมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้ครบถ้วน ดังนั้นหลักสูตรใหม่จึงเน้นที่วิธีการเรียนรู้โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้วยตนเองครูจึงต้องลดบทบาทการบรรยายหรือบอกให้จดและการให้นักเรียนเรียนในห้องเรียนอย่างเดียวแบบสมัยก่อนมาเป็นผู้ชี้แนะทางให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีการใช้อุปกรณ์ช่วยสอนมากขึ้น คิดคำถาม กำหนดปัญหา กระตุ้น เร้า ให้เรียนรู้ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ แหล่งที่สำคัญที่สุดก็คือห้องสมุดโรงเรียนนั่นเองแต่การทำให้ห้องสมุดโรงเรียนพัฒนาเป็นหัวใจของการศึกษาได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ปัจจุบันหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นผู้บริหารโรงเรียนก็คือ จัดประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่น โดยมีการจัดประกวดในปี 2527 เป็นปีแรก และดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (จิราภรณ์ หนูสวัสดิ์, 2546, หน้า 25)

กว่า 40 ปีที่กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนจนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหลายแห่งได้พัฒนาจนมีสถานที่เหมาะสมสำหรับจัดให้เป็นห้องสมุดโรงเรียนที่มีบรรยากาศเอื้อให้นักเรียนและครูเกิดความสนใจเข้ามาอ่านหนังสือหรือค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ห้องสมุดดังกล่าวจัดเป็นห้องสมุดตัวอย่างได้ เพราะบางแห่งได้รับรางวัลห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เช่น

ห้องสมุดโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียนสตรีวิทยา 2 ห้องสมุดโรงเรียนบางกะปิ ห้องสมุดโรงเรียนเศรษฐบุตรีบำเพ็ญ ห้องสมุดโรงเรียนบดินทร์เดชา ห้องสมุดโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เป็นต้น แต่ก็ยังมีห้องสมุดโรงเรียนอีกจำนวนมากมายังไม่สามารถพัฒนาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุดโรงเรียนได้ โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนขนาดเล็กในส่วนภูมิภาค องค์ประกอบของห้องสมุดโรงเรียน

เพื่อให้ห้องสมุดโรงเรียนทำหน้าที่เป็นแหล่งสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แก่ ครู นักเรียน ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ห้องสมุดควรมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ (สมจิต พรหมเทพ, 2542, หน้า 4)

1. สถานที่ ห้องสมุดโรงเรียนควรมีสถานที่ซึ่งจัดตั้งเป็นห้องสมุดโรงเรียนโดยเฉพาะ มีพื้นที่กว้างขวาง สถานที่ดังกล่าวควรอยู่ในที่นักเรียนและครูเข้าใช้ได้อย่างสะดวก

2. สิ่งพิมพ์ เอกสาร หนังสือและวัสดุความรู้

2.1 หนังสือ หนังสือแบ่งได้เป็นดังนี้ หนังสือเรียน หมายถึงหนังสือที่ใช้เป็นตำราเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรของโรงเรียน หนังสือประกอบการเรียน หนังสือสารคดีทั่วไป หนังสือที่อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน และหนังสืออ้างอิง

2.2 วารสารและนิตยสาร

2.3 หนังสือพิมพ์

2.4 จุลสารและกฤตภาค

2.5 สื่อทัศนวัสดุที่ให้ความรู้รูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปภาพ แผนที่ ภาพยนตร์ วิดีโอ วิดิทัศน์ หุ่นจำลอง

3. คณะกรรมการห้องสมุด เพื่อให้การดำเนินงานของห้องสมุดเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ควรจะมีการเลือกบุคคลที่มีความสนใจในกิจกรรมห้องสมุดมาเป็นกรรมการในการวางแผน วางนโยบาย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน

4. บรรณารักษ์ คือ บุคคลที่ดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ ต้องมีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ หรือเป็นผู้ที่เคยรับการอบรมทางนี้แล้ว และเป็นผู้ที่สนใจในงานห้องสมุด

5. งบประมาณ ห้องสมุดแต่ละแห่งจะดำเนินกิจกรรม บริการและขยายงานพัฒนาห้องสมุดไปได้จะต้องมีงบประมาณจำนวนหนึ่งมาสนับสนุนตามความจำเป็น

นโยบายของรัฐบาลกับผลกระทบต่อห้องสมุดโรงเรียน

ในช่วงเวลาดังกล่าว ห้องสมุดโรงเรียนจะต้องพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับการปรับตัวให้สอดคล้องกับกฎหมายนโยบายของรัฐบาล ตามสาระสำคัญระบุไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549) และพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ที่เป็นกรอบและแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ทั้งในเรื่องสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหารและ การจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู อาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะในหมวดที่ 2 ว่าด้วย สิทธิและหน้าที่ ทางการศึกษาที่กำหนดให้การศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและ โอกาสเสมอกันใน การรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่ สามารถพึ่งตนเองได้ หรือ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและ โอกาส ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษการศึกษาสำหรับคนพิการตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดการ ศึกษาสำหรับบุคคล ซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึง ความสามารถของบุคคลนั้น

ตามนัยแห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ห้องสมุดทุกประเภทซึ่งเป็นสถาบันของสังคมและ มีความสำคัญและบทบาทในด้านการส่งเสริมการศึกษาดังแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จะถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจัดการศึกษา โดยมีแนวทางการบริหารจัดการและ การดำเนินงานห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1. กำหนดหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 8 ว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับ ประชาชน” และมาตรา 15 กำหนดว่า “การศึกษามี 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษารูปแบบใด ห้องสมุดถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเป็นองค์ประกอบ และมีบทบาทสนับสนุนการศึกษาทุกรูปแบบ

2. ส่งเสริมความสำคัญ บทบาทของบริการและกิจกรรมห้องสมุด ดังปรากฏใน มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ โดยมีสาระประการหนึ่งคือ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึก การปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

มาตรา 25 รัฐบาลต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

3. ห้องสมุดจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะถูกระดมนำมาใช้ในการจัดการศึกษาโดยเน้นการทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย ห้องสมุดจะไม่ใช่แหล่งการเรียนรู้แหล่งเดียว เพราะพรมแดนแห่งการเรียนรู้ขยายกว้างขึ้น และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาทำให้สื่อเพื่อการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ห้องสมุดจะต้องปรับแนวการจัดการบริหารจัดการ มาสู่การร่วมมือกันแสวงหาการมีส่วนร่วมจากบุคคล องค์กรทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง

4. ทรัพยากรห้องสมุด ทั้งทรัพยากรสารสนเทศ ทรัพยากรบุคคล คือ บรรณารักษ์ และผู้ปฏิบัติงานรวมทั้งผู้ใช้ จะได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนในทุกเวลาและสถานที่

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าว นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาห้องสมุดเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญโดยรวม ดังนั้น บรรณารักษ์จำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง เพราะบรรณารักษ์เป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง บรรณารักษ์จึงควรเป็นผู้รักการอ่าน ใฝ่รู้ ศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างศรัทธาแก่ผู้เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลของงานห้องสมุดที่รับผิดชอบ (ชุติมา สัจจานันท์, 2544, หน้า 19-23)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559

และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งพบว่า ยังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมากขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาในด้านการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด

“ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และมีการฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริง พร้อมทั้งปรับปรุงเนื้อหาสาระวิชาและกระบวนการเรียนรู้ในวิชาสำคัญที่เป็นนโยบายเร่งด่วน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาและคอมพิวเตอร์ ควบคู่กับจัดให้มีสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเพียงพอ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม”

“กระตุ้นและสนับสนุนการค้นคว้าหาความรู้ผ่านหนังสือและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ควบคู่กับการใช้มาตรการภาษี สนับสนุนให้มีหนังสือ อุปกรณ์สร้างเสริมการเรียนรู้และอุปกรณ์กีฬาที่มีคุณภาพและราคาถูก”

“สนับสนุนการกระจายอำนาจการจัดทำหลักสูตรไปสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจังโดยให้ครูและชุมชนมีบทบาทในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กันทั้งหลักสูตร เน้นความเป็นสากลบนฐานของความเป็นไทย หลักสูตรเลือกที่เน้นความสนใจของผู้เรียน และหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นภูมิปัญญาชาวบ้านและสภาพแวดล้อมของชุมชน”

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีแนวทางพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สร้างความร่วมมือด้านการศึกษากับองค์กรหรือหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ ในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการ
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ทั้งกับบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานที่มีความเป็นเลิศ ทั้งในและต่างประเทศ
3. พัฒนาสถาบันการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษาที่มีศักยภาพสูง รวมทั้งสถาบันการศึกษานานาชาติให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล

เร่งขยายการเข้าถึงบริการการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งในเมืองและชนบททุกระดับ/ ประเภท กระจายโอกาสและสร้างความเป็นธรรมให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ให้ได้รับบริการ ทางการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตลอดจนการพัฒนากระบวนการผลิตสารสนเทศ ให้สามารถนำมาใช้ในการ บริหารจัดการได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ดังกล่าว จึงต้องมีการวางแผนปฏิบัติซึ่งทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. เนื้อหาสาระของหลักสูตร หลักสูตรแต่ละวิชาจะมีเนื้อหากว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้เรียนจะ ใช้ตำราหรือเอกสารค้นคว้าด้วยตัวไม่ได้ แต่จะสามารถค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งความรู้หลาย รูปแบบจึงเป็นหน้าที่ของห้องสมุดโรงเรียนที่จะต้องจัดหาวัสดุการศึกษาหลายประเภทไว้ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนของครูและนักเรียน โดยยึดเนื้อหาตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด ไว้ ห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบันจึงได้พัฒนาเป็นศูนย์วัสดุการศึกษา (School Media Center)

2. กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนและบทบาทของครูผู้สอน การเรียนการสอนใน ปัจจุบันเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนด้วยตนเอง (Self-instruction) ซึ่งนักเรียน ต้องแสวงหาความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ห้องสมุดโรงเรียนจึงต้องรวบรวมความรู้ไว้ให้มากและเพียงพอเพื่อให้บริการแก่ครูและนักเรียน ในการที่จะพัฒนาทางด้านวิชาการให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบมีเอกสารสิ่งพิมพ์และสื่อ การเรียนที่ดีสอดคล้องกับการเรียนการสอนให้มากที่สุด

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลทำให้บทบาทของห้องสมุดโรงเรียนเปลี่ยนตามไปด้วย โดยมีไข่มุกเพียงเอกสารสิ่งพิมพ์เท่านั้น แต่ต้องมีสื่อการเรียนอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ให้สมกับที่เป็นศูนย์สื่อการศึกษา (Media Center) หรือศูนย์วัสดุการศึกษา (Instruction Material Center) เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แต่ในภาวะปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเนื้อหา รวมทั้งรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้ห้องสมุดแห่งเดียวไม่สามารถรวบรวมทรัพยากร สารสนเทศไว้ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย โดยเป็น การดำเนินงานร่วมกันกันระหว่างห้องสมุดและแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้บริการสารสนเทศแก่ ผู้ใช้ห้องสมุดได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มีการร่วมกันจัดระบบให้สามารถแลกเปลี่ยน สารสนเทศซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการแบ่งปันการใช้ทรัพยากร โดยใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือ เพื่อให้มีการเข้าถึงสารสนเทศและแหล่งความรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อการบริการทรัพยากรสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด

ปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน

การที่ห้องสมุดโรงเรียนจะสามารถปรับตัวเพื่อรองรับบทบาทใหม่ตามนโยบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 2 ฉบับ นั้น จำเป็นต้องให้ความสนับสนุน ช่วยเหลือให้ห้องสมุดหลุดพ้นจากปัญหาอันเป็นอุปสรรคในการพัฒนาให้ได้ก่อน จากการศึกษาปัญหาของห้องสมุด สรุปประเด็นปัญหาสำคัญ ๆ ได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาด้านผู้บริหาร โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนไม่ได้เห็นว่าห้องสมุดเป็นหัวใจของการศึกษา จึงมิได้ให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมห้องสมุดโรงเรียนเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับ วันทนีย์ มีเครือ (2538) ที่พบว่า ปัญหาของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี ขาดการสนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ และอาคารสถานที่
2. ปัญหาด้านการเงิน ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ต้องรับผิดชอบให้บริการ ปัญหานี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุมิตรา สังฆมานนท์ (2530) ที่พบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 11 มีปัญหาในการปฏิบัติงานห้องสมุด คือ งบประมาณไม่เพียงพอ สง่า พิษณุวนิน (2540) พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน คือ ขาดแคลนงบประมาณ และ วันทนีย์ ฤกษ์ประพัตติ (2540) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีปัญหาในด้านผู้บริหารจัดสรรงบประมาณให้ไม่เพียงพอ ศุภมาส ณ ถลาง (2528 อ้างถึงใน จิราภรณ์ หนูสวัสดิ์, 2546, หน้า 22) ศึกษาในเทศกกรมสามัญศึกษากล่าวว่าแต่ละปีกรมจะมีงบประมาณจัดสรรให้โรงเรียนมัธยมศึกษาแต่ละ 80,000 บาท แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการจากปัญหาเรื่องงบประมาณนี้ส่งผลกระทบต่อการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ และทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ เข้าห้องสมุด
3. ปัญหาด้านทรัพยากรสารสนเทศ ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากรื่องการขาดแคลนงบประมาณทำให้ห้องสมุดไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ เข้าห้องสมุด การจัดซื้อขาดความต่อเนื่องอีกทั้งหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นหนังสือเรียนที่ทางกระทรวงศึกษาธิการกำหนดและแจกจ่ายไปให้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับบริจาค จึงไม่ตรงกับความต้องการของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันทนีย์ มีเครือ (2538) ที่พบว่าปัญหาของครูและนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี พบมากที่สุด คือ หนังสือมีไม่พอ หนังสือเก่าและชำรุดมากและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุวรรณ จันทราศรี (2541) ที่พบว่าครูในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี มีปัญหาการใช้ทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดโรงเรียนในเรื่อง ทรัพยากรสารสนเทศ

ไม่มีความสอดคล้องด้านเนื้อหาเกี่ยวกับหลักสูตรและขาดความทันสมัย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สง่า พิชญวสิน (2540) ที่พบว่า ปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน คือ วัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ไม่เพียงพอ ส่วนปัญหาการขาดแคลนหนังสือของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 2,668 โรงเรียนทั่วประเทศ มีโรงเรียนที่ขาดแคลนจริง ๆ ประมาณ 500-600 โรงเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล หนังสือที่ยังขาดอยู่เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ ระบบการเงิน บัญชี และหนังสืออ่านเล่น ขณะนี้ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีอัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนักเรียน ประมาณ 5 เล่ม ขึ้นไปถึง 10 เล่ม ซึ่งแต่ละปีกรมจะจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งละ 80,000 บาท แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ

4. ปัญหาด้านบุคลากร ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความจำเป็นและความสำคัญที่ห้องสมุดโรงเรียนควรมีครูบรรณารักษ์รับผิดชอบงานห้องสมุดโรงเรียนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับ วันทนีย์ มีเครือ (2538) ที่พบว่า ปัญหาของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี คือ ขาดการสนับสนุนด้านบุคลากร ส่วนห้องสมุดที่มีครูรับผิดชอบทำหน้าที่บรรณารักษ์ นั้น พบว่ามีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์โดยตรงน้อยมาก จากปัญหานี้ทำให้ครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุดต้องแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการปฏิบัติงาน ดังผลการวิจัยของ พิศเพลิน มณีวรรณ (2534) ที่พบว่า ครูบรรณารักษ์โรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับอำเภอและตำบลมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ โดยรูปแบบการเพิ่มพูนความรู้ที่ต้องการมากที่สุด คือ ต้องการให้หน่วยงานศึกษานิเทศก์ในระดับกรมและเขตการศึกษาผลิตคู่มือปฏิบัติงานห้องสมุดในด้านต่าง ๆ แจกจ่ายเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ รองลงมาคือการศึกษาดูงานห้องสมุดที่ได้รับรางวัล และต้องการให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จัดประชุมสัมมนาปฏิบัติการเฉพาะครูบรรณารักษ์

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่อง ครูบรรณารักษ์มีชั่วโมงสอนเหมือนกับครูอื่น ๆ จึงไม่มีเวลาทำงานห้องสมุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สง่า พิชญวสิน (2540) ที่พบว่า ปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลำพูน คือ บุคลากรมีเวลาทำงานห้องสมุดน้อย และเฟื่องฟ้า จิววงษ์ (2542) ที่พบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 ใช้เวลาในการปฏิบัติงานห้องสมุดเฉลี่ยเพียง 15.51 ชม. ต่อสัปดาห์ ในขณะที่งานสอนและงานอื่น ๆ ใช้เวลาเฉลี่ย 20 ชม. ต่อสัปดาห์ และอีกประการหนึ่งคือ จำนวนครูบรรณารักษ์หรือบุคลากรของห้องสมุดไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนนักเรียน ทำให้นักเรียนไม่ได้รับบริการที่มีคุณภาพตามที่ต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริสา กาญจนเกตุ (2541) ที่พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาที่ยังไม่ได้มาตรฐาน

ตามกำหนด คือ จำนวนบรรณารักษ์

5. ปัญหาวิธีสอน ถึงแม้ห้องสมุดบางแห่งจะมีสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม มีหนังสือเพียงพอ แต่ก็เกิดปัญหาที่ครูและนักเรียนยังใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนไม่เต็มที่ สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากนักเรียนมิได้รับการปลูกฝังให้ใช้ห้องสมุดอย่างถูกหลักเกณฑ์ ครูสอน ด้วยวิธีป้อนความรู้ให้นักเรียนฟังจากครู ทำให้นักเรียนขาดทักษะการใช้ห้องสมุด อีกทั้งครูยังไม่มี แนวคิดชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของตนในการส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ครูจำนวน มากยังใช้ห้องสมุดไม่เป็น ยิ่งกว่านั้นผู้บริหาร โรงเรียนไม่ตระหนักว่าห้องสมุดโรงเรียนมีบทบาท ที่สำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอน จึงมิได้ส่งเสริมการดำเนินงานห้องสมุดเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ นิธยา สุขศิริสันต์ (2535) ที่พบว่า อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร และเขตการศึกษา 12 ส่วนใหญ่ มีปริมาณการสอนโดยใช้ห้องสมุดระดับน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิดา ชาดิกิจอนันต์ (2536) ที่พบว่าครูโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ ที่ห้องสมุดได้รับรางวัลดีเด่น สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่มีการสอนโดยการใช้ห้องสมุดโรงเรียนในระดับน้อยเช่นกัน

6. ปัญหาด้านสถานที่ สภาพห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบัน โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียน มัธยมขนาดเล็กและห้องสมุดโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ยังประสบปัญหาอยู่คือ พื้นที่คับแคบ ส่วนใหญ่รวมอยู่ในอาคารเรียนมีขนาดพื้นที่เพียง 1 ห้องเรียน มีเพียงห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคบางแห่งเท่านั้นที่มีอาคารเอกเทศ

จากสภาพปัญหาของห้องสมุดโรงเรียนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าห้องสมุดยังต้องเผชิญ กับปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นจำนวนครูบรรณารักษ์ วิธีการ ดำเนินงานในการสอน และปัญหาด้านสถานที่ แม้ในปัจจุบัน ยังมีห้องสมุดโรงเรียนจำนวน อีกไม่น้อยที่เผชิญกับปัญหาเหล่านี้อยู่ การที่ห้องสมุดโรงเรียนจะพัฒนาต่อไปได้นั้นจะต้องแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ให้ได้ก่อน ทั้งนี้ยังไม่แนบบทบาทใหม่ที่จะต้องเพิ่มขึ้นตามนโยบายแห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแนวทางในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 2 ฉบับที่เน้นให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย ห้องสมุดจะไม่ใช่แหล่งการเรียนรู้แหล่งเดียวการเรียนรู้จะต้องขยายกว้างขึ้น เพื่อให้การจัด การศึกษาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ห้องสมุดจะต้องปรับแนวคิดการบริหารจัดการมาสู่การร่วมมือ กันแสวงหาการมีส่วนร่วมจากบุคคล องค์กรทุกฝ่าย

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในภาษาอังกฤษนั้นตรงกับคำว่า “Library Cooperation” หรือบางครั้งใช้คำว่า “Consortium” ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดไว้หลากหลาย ดังนี้

Bart (1994, p. 22) สมาคมห้องสมุดอเมริกาให้ความหมายของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด (Consortium) ว่า หมายถึง ห้องสมุดตั้งแต่สองแห่งขึ้นไปได้ตกลงร่วมกันในการประสานงานและร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นทางการ ความร่วมมืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพทางภูมิศาสตร์ หน้าที่ หรือสาขาวิชาก็ได้

วนิดา สุรัสวดี (2547, หน้า 399) ได้ให้ความหมายว่า ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด หมายถึง การตกลงที่จะร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินงานด้านใด โดยเฉพาะหรือหลาย ๆ ด้าน เพื่อวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ที่เรียกว่าความร่วมมือระหว่างห้องสมุดนั้น หมายถึงความร่วมมือระหว่างห้องสมุดที่ต่างสังกัดและแต่ละแห่งมีงบประมาณของตนเองเป็นเอกเทศ ถ้าห้องสมุดที่อยู่ภายในระบบการบริหารงานเดียวกัน เช่น ห้องสมุดประชาชน และสาขาต่าง ๆ ของห้องสมุดแห่งนั้น ร่วมมือกันทำงาน เรียกว่า การประสานงานภายในห้องสมุด เหล่านั้น มิใช่ความร่วมมือตามความหมายของห้องสมุดอย่างแท้จริง

Palmour and Roderer (1978, p.150) ให้ความหมายของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด (Library Cooperation) หมายถึง กิจกรรมที่ห้องสมุดตั้งแต่สองแห่งขึ้นไปร่วมมือกันเพื่ออำนวยความสะดวก ส่งเสริม และเพิ่มพูนประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือการให้บริการแก่ผู้ใช้

ระดับที่ 2 ภาคิห้องสมุด (Library Consortia) หมายถึง ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่มห้องสมุดประเภทหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ หมายถึงห้องสมุดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ประเภทเดียวกัน หรือสาขาวิชาเดียวกัน และต้องจัดระบบการบริหารงานขึ้นในระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

ระดับที่ 3 ข่ายงานห้องสมุด หมายถึง ความร่วมมือกันซึ่งต้องจัดตั้งหน่วยงานกลางขึ้นมาทำหน้าที่ให้บริการ ความร่วมมือระดับนี้จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์มาช่วยในการดำเนินงาน ต้องมีสำนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำดำเนินงาน กิจกรรมจึงสามารถบรรลุวัตถุประสงค์

มาลินี ศรีพิสุทธิ (2534, หน้า 631-632) ให้ความหมายของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดตามระดับของความร่วมมือ 3 ระดับคือ

1. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโดยทั่วไป หมายถึง การที่สถาบันบริการสารนิเทศตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป มีงบประมาณเป็นเอกเทศของตนเอง ความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการในการดำเนินงานด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน เพื่อประโยชน์ต่อการบริการ และการดำเนินงานของสถาบัน

1.1 ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง เป็นความร่วมมือที่ไม่ได้มีการตกลงทำสัญญาหรือเอกสารข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่เป็นการตกลงกันด้วยวาจาว่าจะร่วมกันทำกิจกรรมใดบ้าง อย่างไรกันบ้าง กรณีความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการนี้ สมาชิกสามารถบิดพลิ้ว ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงได้เนื่องจากไม่มีการทำสัญญาร่วมกัน

1.2 ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดอย่างเป็นทางการ หมายถึง การที่สถาบันบริการวิชาการสารนิเทศที่ร่วมกันทำความตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะการทำสัญญาซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน สัญญาหรือข้อตกลงร่วมมือกันจะมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของความร่วมมือ ขอบเขตและกิจกรรมของความร่วมมือ การกิจและความรับผิดชอบของสถาบันบริการสารนิเทศในโครงการความร่วมมือ การมอบหมายหน้าที่ให้ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน แหล่งงบประมาณรวมทั้งความรับผิดชอบในด้านการเงินของสถาบัน การจัดสรรผลประโยชน์ โครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันบริการสารนิเทศในระดับชาติถึงระดับนานาชาติส่วนใหญ่จะมีการทำสัญญาเข้าร่วมโครงการ

2. ภาคิห้องสมุด (Consortia) หมายถึง ความร่วมมือในการดำเนินงานของสถาบันสารนิเทศเป็นกลุ่มมักจะเป็นสถาบันที่อยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกัน เช่น โครงการแลกเปลี่ยนและยืมสิ่งพิมพ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สถาบันบริการสารนิเทศประเภทเดียวกัน เช่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือ กลุ่มที่เน้นสาขาวิชาเดียวกัน เช่น เครือข่ายสารนิเทศพลังงานใหม่และพลังงานหมุนเวียนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ความร่วมมือในรูปแบบภาคิสถาบันนี้โดยทั่วไปจะต้องจัดองค์กรที่มีการบริหารอย่างเป็นทางการ เพื่อสามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

3. ข่ายงานห้องสมุด (Network) หมายถึง ความร่วมมือในรูปแบบภาคิสถาบันและมีการนำคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บ ค้นหา เผยแพร่ และเชื่อมโยงสารนิเทศระหว่างสถาบันสมาชิก เป็นความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยมากที่สุด ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สามารถเชื่อมโยงกับข่ายงานอื่นๆทั่วโลกได้ การดำเนินงานข่ายงานให้ประสบความสำเร็จต้องมีการจัดตั้งศูนย์กลางและศูนย์ประสานงาน มีสำนักงาน และเจ้าหน้าที่ประจำดำเนินงาน

ปัจจุบันความร่วมมือระหว่างสถาบันบริการสารนิเทศจะอยู่ในรูปแบบภาคิห้องสมุด

และข่ายงานทั้งสิ้น โดยมีแนวโน้มจะพัฒนาอยู่ในรูปข่ายงานทั้งหมด

สรุปได้ว่า ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด หมายถึง ห้องสมุดตั้งแต่สองแห่งขึ้นไป ทำความแตกต่างที่จะร่วมมือกันในการทำกิจกรรมโดยอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ หากมีความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการและจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นจนถึงระดับภูมิภาค เรียกความร่วมมือในระดับนี้ว่า “ภาคีห้องสมุด” หากมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการติดต่อสื่อสารระหว่างห้องสมุดสมาชิก เรียกความร่วมมือในระดับนี้ว่า “ข่ายงานห้องสมุด” ปัจจุบันความร่วมมือระหว่างห้องสมุดส่วนใหญ่จัดอยู่ในระดับข่ายงาน แต่อย่างไรก็ตาม ข่ายงานห้องสมุด อาจไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเสมอไป ทั้งนี้การนำเทคโนโลยีมาใช้นั้นก็ เพื่อเป็นอุปกรณ์สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างห้องสมุด หรือแหล่งสารสนเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด คือ ให้บริการที่เพิ่มขึ้นแต่เสียค่าใช้จ่ายเท่าเดิมหรือได้รับบริการเท่าเดิมแต่เสียค่าใช้จ่ายถูกลง

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดต้องมีองค์ประกอบสำคัญเป็นพื้นฐานในการทำงานดังนี้

1. ทรัพยากรห้องสมุดทั้งสิ่งพิมพ์ สื่อทัศนูปกรณ์ และฐานข้อมูลในห้องสมุดสร้างขึ้นเองหรือจัดซื้อสำเร็จรูป
2. ประเภทของกิจกรรมที่จะร่วมมือกัน โดยกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หน้าที่อย่างชัดเจน และต้องมีการแบ่งความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมอย่างทั่วถึงและเหมาะสม
3. มาตรฐานการลงรายการสำหรับการสร้างและการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน
4. ข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน
5. ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ ความเข้าใจสอดคล้องกันทั้งในระดับนโยบาย และการปฏิบัติงานซึ่งต้องอาศัยความพยายาม อุทิศการณ์ ความตั้งใจจริงและต้องมีความประนีประนอมของสมาชิก โดยมีผู้บริหารคอยแนะนำ ติดตามสอบถามอย่างสม่ำเสมอ
6. ความร่วมมือควรเริ่มจากจุดย่อย หรือความต้องการเร่งด่วนเป็นอันดับแรกและขยายตามขีดความสามารถหรือตามความพร้อมเพื่อให้เป็นไปตามแผนรวมต่อไป

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านหน้าที่ความรับผิดชอบทางการบริหารและหน้าที่บางประการของห้องสมุด ผู้เป็นสมาชิกต้องยอมรับข้อผูกพัน กฎเกณฑ์ และกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้ง ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้นในความร่วมมือจึงต้องมีผู้บริหารซึ่งมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงาน โดยมีสมาชิกต้องยอมรับความเป็นผู้นำและการตัดสินใจของผู้บริหาร

โครงสร้างของความร่วมมือ

มาลินี ศรีพิสุทธิ (2532, หน้า 636-638) กล่าวว่าโครงสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเพื่อกำหนดการสื่อสารและการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ มีทั้งหมด 4 รูปแบบ ดังนี้

1. โครงสร้างแบบศูนย์กลางหรือแบบดาว (Star Network Structure) เป็นความร่วมมือที่มีห้องสมุดหนึ่งเป็นศูนย์กลางที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรสารสนเทศและสมาชิกขอใช้ทรัพยากรสารสนเทศเหล่านั้นจากศูนย์กลาง

2. โครงสร้างแบบลดหลั่นลำดับชั้น (Hierarchical Network Structure) เป็นความร่วมมือที่ห้องสมุดสมาชิกจะพยายามใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากห้องสมุดในระดับเดียวกันก่อน รายการใดที่ไม่มีตามความต้องการ จะติดต่อขอใช้ห้องสมุดที่ใหญ่กว่าในลำดับเหนือขึ้นไป

3. โครงสร้างแบบกระจาย (Distributed/Decentralized Network Structure) เป็นหน่วยงานที่สมาชิกหน่วยงานแต่ละแห่งสามารถใช้ทรัพยากรสารสนเทศของสมาชิกอื่น ๆ ด้วยกันได้ สมาชิกทุกแห่งมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะใช้ทรัพยากรสารสนเทศโดยที่ห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องมีการพัฒนาสารสนเทศของตน

4. โครงสร้างแบบผสม (Composite Network Structure) เป็นหน่วยงานที่มีโครงสร้างผสมของรูปแบบที่ 1 2 3 คือ มีศูนย์กลางแห่งหนึ่งและสมาชิกอื่น ๆ สามารถติดต่อใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากศูนย์กลางและระหว่างสมาชิกได้เป็นรูปแบบที่นิยมมากในปัจจุบัน

ข้อดีและข้อเสียของหน่วยงานแต่ละประเภทมีดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อดีและข้อเสียของหน่วยงานแต่ละประเภท

ประเภทของหน่วยงาน	ข้อดี	ข้อเสีย
1. โครงสร้างแบบศูนย์กลาง	สะดวกในการบริหารงานเก็บประมวลผลอยู่ที่ศูนย์กลาง การทำงานไม่ซ้ำซ้อน	ให้บริการช้าเนื่องจากต้องทำผ่านศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวและถ้าศูนย์กลางเสียจะใช้งานไม่ได้
2. โครงสร้างแบบลดหลั่น	สมาชิกสามารถติดต่อกันเองเป็นระดับ ๆ	สมาชิกในระดับสูงไม่สามารถติดต่อกับสมาชิกระดับต่ำกว่าโดยตรงได้
3. โครงสร้างแบบกระจาย	สมาชิกมีสิทธิที่จะสื่อสารกับสมาชิกอื่น ๆ ได้อย่างอิสระ	ยากในการประเมินผลการทำงานและการบริหารเนื่องจากการกระจายตัวกันของสมาชิก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเภทของรายงาน	ข้อดี	ข้อเสีย
4. โครงสร้างแบบผสม	สามารถติดต่อกับสมาชิกระดับเดียวกันได้เองและติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ในระดับสูงกว่าได้	ถ้าศูนย์กลางเสียจะติดต่อต่างศูนย์ไม่ได้

ประเภทของความร่วมมือ

Woodsworth (1991, p. 44) ได้แบ่งความร่วมมือของห้องสมุดออกตามประเภทของห้องสมุด คือ

1. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประเภทเดียวกัน ซึ่งมีทรัพยากรห้องสมุด กลุ่มผู้ใช้ระบบการทำงาน และประสบปัญหาในการทำงานใกล้เคียงกัน
2. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมากกว่า 1 ประเภทขึ้นไป

Woodsworth (1991) ยังได้แบ่งความร่วมมือออกตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งใช้เขตแดนเป็นตัวกำหนดตั้งแต่ระดับรัฐ ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ รายงานซึ่งแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์นี้จะเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประเภทเดียวกัน (Single Type) หรือความร่วมมือระหว่างห้องสมุดต่างประเภทก็ได้ (Multi Type) การที่นิยมแบ่งความร่วมมือตามสภาพทางภูมิศาสตร์นั้นเนื่องจากการขนส่งสารนิเทศทำได้สะดวกรวดเร็วและค่าใช้จ่ายด้านโทรคมนาคมไม่แพง

นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ (2543, หน้า 25) ได้แบ่งประเภทของรายงานห้องสมุดหรือรายงานสารนิเทศไว้หลายลักษณะ ดังนี้ คือ

1. แบ่งตามประเภทของห้องสมุด เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ อาจจะเป็นรายงานห้องสมุดประเภทใดประเภทหนึ่ง (Single Type) หรือ ห้องสมุดหลายประเภท (Multi Type)

2. แบ่งตามสาขาวิชา เช่น สาขาแพทยศาสตร์ เคมี สังคมศาสตร์ เป็นต้น

3. แบ่งตามประเภทวัสดุ เช่น หนังสือ วารสาร เป็นต้น

4. แบ่งตามกิจกรรม เช่น การจัดหา การทำรายการ การยืมระหว่างห้องสมุด

จะเห็นได้ว่า ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักที่แต่ละบุคคลใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดประเภทของความร่วมมือ

แนวคิดของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะห้องสมุดเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงทุกหน่วยงานที่ให้บริการสารสนเทศในทุกระดับ อัลเลน แม็คโดเกลได้กล่าวว่กิจกรรมที่สำคัญของความร่วมมือนั้นมี 3 ประการคือ

1. การแลกเปลี่ยนทั้งทรัพยากรสารสนเทศสำหรับผู้ใช้และผู้ทำงาน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ทำงานด้วยกันซึ่งเป็นผลสำคัญของการเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น

2. การทำงานร่วมกัน เช่น การร่วมมือกันพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การฝึกงาน การวิจัยด้านความร่วมมือ ความร่วมมือในการผลิตผลงานในรูปสิ่งพิมพ์ออกเผยแพร่

3. การจัดการด้านการตลาด ซึ่งเป็นผลที่ได้จากความร่วมมือและกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัยมีสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาครวม 48 แห่ง แยกเป็นสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดรัฐ 19 แห่ง และมีสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนในสังกัด 29 แห่ง ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐนั้น แบ่งออกเป็น 2 โครงการที่สำคัญ คือ ข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค และโครงการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนกลาง

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 ผู้บริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้มาประชุมกันเพื่อยกระดับมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาและพัฒนาห้องสมุดโดยการใช้ทรัพยากรทางวิชาการร่วมกันเพื่อความประหยัดและให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใน พ.ศ. 2522 ได้มีการสัมมนาเรื่อง ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก ปีถัดมาทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาขึ้นและได้จัดสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นประจำทุกปี ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีคณะทำงาน 6 คณะ คือ

1. คณะทำงานฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ
2. คณะทำงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ
3. คณะทำงานฝ่ายวารสารและเอกสาร
4. คณะทำงานฝ่ายบริการสารสนเทศ
5. คณะทำงานฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ
6. คณะทำงานฝ่ายพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา

การดำเนินงานของข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งมีผู้อำนวยการของแต่ละห้องสมุดเป็นกรรมการ เพื่อร่วมกันบริหาร

ข่ายงาน และหมุนเวียนกันเป็นประธาน มีการเก็บค่าสมาชิกเพื่อใช้ในการบริหารข่ายงาน พร้อมทั้งมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ 5 ปีในการดำเนินงาน และมีคณะทำงานตามพันธกิจ ในปัจจุบันมี 5 คณะทำงานคือ คณะทำงานบริการ คณะทำงานวารสาร คณะทำงานข้อมูลท้องถิ่น คณะทำงานเทคโนโลยีสารสนเทศ และ คณะทำงานพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการดำเนินงานห้องสมุด โดยที่สมาชิกของข่ายงานต้องมีส่วนร่วมในแต่ละคณะทำงานด้วย

ผลงานสำคัญของคณะทำงานความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา อาทิ คณะทำงานกลุ่มพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศได้จัดทำบรรณานุกรมและสร้างฐานข้อมูล บรรณานุกรมคณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ได้จัดทำหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย และหลักเกณฑ์การลงรายการในบัตรรายการ คณะทำงานกลุ่มวารสารและเอกสารได้รวบรวมรายชื่อวารสารในประเทศไทย ร่วมมือกันจัดทำและแลกเปลี่ยนบรรณานุกรมวารสาร คณะทำงานกลุ่มเทคโนโลยีการศึกษา ได้จัดทำหนังสือ “การทำบัตรรายการโสตทัศนวัสดุ” รวบรวมและจัดพิมพ์ แหล่งจำหน่ายและให้บริการสำเนาสื่อโสตทัศน เป็นต้น

ผลจากความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาห้องสมุดหลายประการ นอกจากการที่ผู้ใช้ได้มีโอกาสเข้าถึงและใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ แล้ว ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมการฝึกอบรม สัมมนา บรรยาย ทัศนศึกษายังช่วยให้บรรณารักษ์ได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงานมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญผลงานด้านสิ่งพิมพ์ของคณะทำงานกลุ่มต่าง ๆ อาทิ หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย คู่มือการลงรายการ AACR II คู่มือการลงรายการบรรณารักษ์ นามานุกรมหน่วยงานและองค์กรต่างประเทศที่มีโครงการบริจาค ขอแลกเปลี่ยนนั้น เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคและโครงการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัย ส่วนกลาง ซึ่งมีแผนจะเชื่อมโยงกันในอนาคต

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค (Provincial University Library Network: PULINET)

ข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค คือ ข่ายงานความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นผลสืบเนื่องจากที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคครั้งที่ 2/2528 วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2528 เรื่อง โครงการความร่วมมือทางวิชาการของมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค ซึ่งที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคได้มอบหมายให้ห้องมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาครูปแบบโครงการร่วมมือที่เหมาะสมโดยมุ่งเน้น

การประหยัดงบประมาณและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างรวดเร็วและคล่องตัว โดยมี
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานห้องสมุด
มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค

จุดประสงค์ของข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคมีดังนี้

1. เพื่อพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด
2. เพื่อสร้างฐานข้อมูลบรรณานุกรม
3. เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการสารสนเทศให้รวดเร็วทันสมัย
4. เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุด
5. เพื่อพัฒนาระบบการขนส่ง (Delivery System) ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ
6. เพื่อพัฒนาเทคนิคใหม่ๆสำหรับนำมาใช้ในข่ายงานห้องสมุด

การบริหารงานประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการ
คณะทำงาน 7 คณะ ซึ่งได้มีการแบ่งงานกันทำ (นรงค์ ฉิมพาลี, 2556, หน้า 3) ดังนี้

1. คณะทำงานพัฒนาทรัพยากร ทำหน้าที่ดำเนินงาน โครงการจัดหาข้อมูลท้องถิ่น
ทุกรูปแบบ โครงการแจ้งรายชื่อฐานข้อมูลสำเร็จรูป โครงการนามานุกรมคู่มือการศึกษา การศึกษา
และการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การศึกษาและกำหนดรูปแบบการบันทึกข้อมูล การพิมพ์
รายชื่อหนังสือใหม่ การแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ โครงการสร้างฐานข้อมูลการจัดหา และนโยบาย
การพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด
2. คณะทำงานวิเคราะห์และทำบรรณานุกรม ทำหน้าที่ในการสร้างฐานข้อมูล
บรรณานุกรมเอกสาร การจัดพิมพ์รายชื่อหนังสือใหม่ การแลกเปลี่ยนข้อมูลใหม่ และการจัดทำ
บรรณานุกรมเรื่องอินโดจีน
3. คณะทำงานด้านวารสาร ทำหน้าที่ในการจัดทำฐานข้อมูลวารสารต่างประเทศและ
การจัดทำสำเนาสารบัญวารสารต่างประเทศที่บอกรับในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. คณะทำงานบริการ ทำหน้าที่ด้านการยืมระหว่างห้องสมุด การสืบค้นสารสนเทศ
จากฐานข้อมูลสำเร็จรูป ซีดี-รอม บริการยืมคืนระหว่างห้องสมุดร่วมกัน
5. คณะทำงานสร้างฐานข้อมูล ทำหน้าที่พิจารณาโครงสร้างระเบียบข้อมูลประเภท
ต่าง ๆ และจัดบรรยายความรู้ด้านคอมพิวเตอร์
6. คณะทำงานเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทำหน้าที่ศึกษารายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ
เพื่อใช้งานฝ่ายต่าง ๆ ของห้องสมุดในข่ายงาน
7. คณะทำงานฐานข้อมูลท้องถิ่น

การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายสำหรับห้องสมุดโรงเรียน

ในภาวะการณ์ที่ห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่งประสบปัญหาและข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ แต่ความต้องการของผู้ใช้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ของห้องสมุดที่จะต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น ไม่มีห้องสมุดใดจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ทั้งหมด หรือสะสมทุกสิ่งอย่างที่ผู้ใช้ต้องการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของการบริการแก่ครูและนักเรียนห้องสมุดโรงเรียนควรดำเนินการสร้างความร่วมมือระหว่างแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสารสนเทศสูงสุด โดยห้องสมุดโรงเรียนควรเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายความร่วมมือของแหล่งวิทยาการในโรงเรียน ส่วนภายนอกโรงเรียนควรมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียน หรือระหว่างห้องสมุดประเภทอื่น ๆ ในท้องถิ่น ความร่วมมือนี้ยังควรพิจารณาถึงความร่วมมือกับครู อาจารย์ ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้มีการสนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุดอย่างเต็มที่

ปราณี วงศ์จรัส (2548, หน้า 55) ได้กล่าวลักษณะของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ความร่วมมือในการจัดหาวัสดุสารสนเทศ (Cooperative Acquisition)
 2. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนและบริจาควัสดุสารสนเทศ (Cooperative in Exchanging and Donating)
 3. ความร่วมมือในการทำรายการค้น (Cooperative in Cataloging/Shared cataloging)
- ได้แก่ ความร่วมมือในการค้นหนังสือ ความร่วมมือในการจัดทำบรรณนิวารสาร
4. ความร่วมมือในการจัดเก็บรักษาวัสดุสารสนเทศที่มีผู้ใช้น้อย (Cooperative in Storage and Preservation)
 5. ความร่วมมือด้านบริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า (Cooperative in Reference Services)
 6. ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดร่วมกัน (Library Resource Sharing)
 7. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาชีพ (Professional Conference)
- องค์ประกอบของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียน
1. ผู้บริหาร ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อความร่วมมือ และผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกิจกรรมความร่วมมือระหว่างห้องสมุดจำเป็นต้องมีความรู้

ความเข้าใจสอดคล้องกันทั้งในระดับนโยบายดำเนินงานและปฏิบัติงาน มีอุดมการณ์ มีความตั้งใจจริง มีความเพียรพยายาม และมีความประนีประนอมกันในสภาพค่อยเป็นค่อยไป

2. ผู้ปฏิบัติงาน สามารถยอมรับได้หากมีภาระงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งการที่จะต้องใช้ทรัพยากรบางอย่างเพิ่มขึ้น เช่น ค่าวัสดุใช้สอยต่าง ๆ ในการประสานงานระหว่างห้องสมุด

3. ลักษณะของการดำเนินงานความร่วมมือ มีความตกลงความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการในทุกด้านที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการบริหารงาน การวางแผนเป้าหมายและขอบเขตของความร่วมมือทั้งในระยะสั้น ระยะยาว

4. มีการประสานงานความร่วมมือในกลุ่มและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด และมีการแบ่งความรับผิดชอบในความร่วมมืออย่างเหมาะสม

5. มีระเบียบ กฎเกณฑ์ และนโยบายที่กำหนดขึ้นเฉพาะ ตลอดจนมีงบประมาณจัดสรรไว้เพื่อการนี้

6. มีมาตรฐานในการดำเนินงาน เช่น การลงรายการบรรณานุกรม ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน (ปราณี วงศ์จิรัส, 2548, หน้า 60)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นัยนา อรรถนาท (2555) ศึกษารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาชนลาว: กรณีศึกษาในจังหวัดเลย และในเวียงจันทน์ พบว่าห้องสมุดเป็นแหล่งบริการความรู้ข่าวสารเพื่อประชาชนในท้องถิ่นโดยไม่จำกัดเพศ อายุ วัย ระดับความรู้ เชื้อชาติ ศาสนาและเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ก็ยังไม่มีห้องสมุดใดสามารถจัดหาข้อมูล ข่าวสารที่ผลิตออกมาอย่างมากมายมหาศาลได้ครบถ้วนและสมบูรณ์ตามที่ผู้ใช้บริการต้องการจากปัญหาดังกล่าวทำให้ห้องสมุดแต่ละแห่งไม่สามารถหาทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภทมาให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในการให้บริการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน เพื่อให้ทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่ได้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพต่อไป

แสงเดือน เนืองพีช (2550) ได้ศึกษาการพัฒนาห้องสมุดเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนและชุมชนตำบลแม่ป่าน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาห้องสมุดโรงเรียนบ้านแม่ปาน และพัฒนาห้องสมุดเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนและชุมชน ตำบลแม่ปาน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ วิจัยดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ห้องสมุดสู่การพัฒนา ระยะที่ 2 เวทีภูมิปัญญาท้องถิ่น ระยะที่ 3 ร่วมจิตสร้างสรรค์การเรียนรู้ผลการศึกษพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนแม่ปาน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติด้วยความร่วมมือของชุมชน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมศึกษาปัญหาและไปศึกษาจากห้องสมุดดีเด่นห้องสมุดโรงเรียนบ้านปิน ตำบลบ้านปิน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ นำข้อมูลที่ได้มาประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบสู่เป้าหมายและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดให้นักเรียน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้ออาทร

กรองกาญจน์ วัฒนสหโยธิน (2549) ได้ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดประชาชนอำเภอในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดประชาชนควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบและนอกจากนี้ควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดกิจกรรมในลักษณะเชิงรุก หรือบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเข้ากับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอื่น ๆ ควรมีการคัดเลือกรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านบางกิจกรรมสามารถหมุนเวียนสลับในการจัดกิจกรรมได้ตลอดทั้งปี เช่น การจัดกิจกรรมแนะนำหนังสือ 10 อันดับที่ดี และแนะนำหนังสือที่ได้รับรางวัล ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและงบประมาณมากนัก สามารถจัดได้ทุกเทศกาล และสามารถหมุนเวียนกิจกรรมและสื่อดังกล่าวไปยังห้องสมุดอื่น ๆ ได้

เพชรสุตา ภูมิพันธุ์ (2549) ศึกษาแบบการบริหารสถาบันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาโดยศึกษาจากเอกสารผลงานวิจัย ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น และศึกษาศักยภาพของมหาวิทยาลัย สังเคราะห์รูปแบบเบื้องต้น ศึกษาความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบโดยการประชาพิจารณ์ สัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1. กลุ่มส่วนราชการและองค์การบริหารส่วนตำบล 2. กลุ่มผู้ประกอบการและนักศึกษา 3. กลุ่มผู้ประกอบการเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสามกลุ่มต้องการบริการวิชาการ แก่สังคมซึ่งเน้นรูปแบบการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งองค์กรการให้บริการ กำหนดหน่วยงานประสานงาน ขอความร่วมมือกับท้องถิ่นหาแนวทางแก้ปัญหาและประเมินผล ที่การแก้ปัญหา พัฒนาชีวิตและสังคม ด้านปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ควรกำหนดเป้าหมายเพื่อให้รู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีวางแผนพัฒนาเทคโนโลยี ประเมินผลการพัฒนาและใช้เทคโนโลยี ขอความร่วมมือท้องถิ่นสร้างระบบเครือข่าย ประสานท้องถิ่นนำภูมิปัญญามาใช้

การเรียนการสอนและมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นประเมิณผลงานร่วมกัน

อารีย์ สนุ่นดี (2549) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนางานห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 พบว่า คุรุบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดยังไม่ได้รับการให้ความสำคัญและขวัญกำลังใจ ทั้งที่มีภาระหน้าที่หนักมาก จึงต้องการให้ผู้บริหารให้ความสนใจและลดชั่วโมงสอนให้น้อยลง เพื่อจะได้มีเวลาปฏิบัติงานให้มากขึ้น

ทิพภา ปลีหะจินดา (2548) ศึกษาความต้องการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพของห้องสมุดโรงเรียน ความคิดเห็นของผู้บริหารในการสนับสนุนให้คุรุบรรณารักษ์เข้าร่วมกิจกรรมบริการวิชาการ และความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมบริการวิชาการของคุรุบรรณารักษ์ ผลการวิจัยพบว่าห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดขนาดเล็ก 1-2 ห้องเรียน ผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนให้คุรุบรรณารักษ์เข้าร่วมกิจกรรมบริการวิชาการในภาพรวมในระดับปานกลางโดยสนับสนุน ด้านเวลา ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณ ตามลำดับ ด้านกิจกรรมคุรุบรรณารักษ์มีความต้องการอันดับหนึ่งด้านศึกษาดูงานในห้องสมุดที่ได้มาตรฐาน รองลงมาคือการจัดหลักสูตรระยะสั้น 1-2 วัน และการเข้าชมนิทรรศการ

รัชนิกรณ์ ทรัพย์กรานนท์ และคณะ (2547) ศึกษาความคาดหวังของสังคมต่อการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า ระดับความคาดหวังของสังคมต่อการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยบูรพา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับตามระดับความคาดหวัง ปรากฏผลดังนี้ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การสนับสนุนวิทยากรผู้เชี่ยวชาญหรือนิสิตในการถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยีสู่ชุมชน การฝึกอบรมในเรื่องที่ชุมชนต้องการ การเผยแพร่ความรู้ให้ชุมชนรับทราบโดยสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ การถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาหรือเพิ่มพูนผลผลิต การให้บริการด้านคำปรึกษาตามความต้องการของชุมชน การสนับสนุนให้ประชาชนได้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย การมีห้องประชุม/ สัมมนา หรือประชาชนทั่วไปการเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมประเมิณผลการดำเนินงานด้านบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

วิไลวรรณ รัตนพันธ์ (2547) ศึกษาการสนับสนุนของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาวิชาชีพบรรณารักษ์ ในด้านการวางแผนการสนับสนุน รูปแบบ กิจกรรมและเนื้อหา ที่ให้การสนับสนุน และความต้องการการสนับสนุนจากผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในการพัฒนาวิชาชีพ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ สนับสนุนรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพของบรรณารักษ์ โดยสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมเต็มเวลา

และสนับสนุนงบประมาณในบางกิจกรรม สำหรับกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพที่ผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนด้านเวลาและงบประมาณคือ การเข้าร่วมประชุมของสมาคมวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับปัญหาในการพัฒนาวิชาชีพบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ระบุว่าขาดทักษะภาษาต่างประเทศ

เบญจวรรณ ระจับภัย (2547) ศึกษาความต้องการเพิ่มพูนความรู้ของบรรณารักษ์ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในด้านเหตุผล ขอบเขตความรู้ที่ต้องการเพิ่มพูนหน่วยงานที่จัดกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ วิธีการเพิ่มพูนความรู้การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการเพิ่มพูนความรู้เพื่อต้องการปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยต้องการเพิ่มพูนความรู้ในงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใช้ การเลือกและการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำนโยบายงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การกำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกทรัพยากรสารสนเทศ การสืบค้นข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศผ่านเว็บไซต์ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายและติดต่อจัดซื้อหรือบอกรับทรัพยากรสารสนเทศจากแหล่งจำหน่าย และต้องการให้ห้องสมุดวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยในประเทศเป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเพิ่มพูนความรู้ในด้านรูปแบบ ต้องการการเพิ่มพูนความรู้ทั้งแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ โดยวิธีการเพิ่มพูนความรู้ที่ต้องการเรียงตามลำดับ คือ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การฝึกอบรม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การประชุมวิชาการและการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น

อารีย์ กอเข้ม (2546) ศึกษาความต้องการพัฒนานุคลากรของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กิ่งอำเภอเนินกุ่มพัฒนา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า 1. ความต้องการพัฒนานุคลากรของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กิ่งอำเภอเนินกุ่มพัฒนา จังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการฝึกอบรม ด้านการพัฒนา โดยกระบวนการบริหารอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านพัฒนาด้วยตนเองและ ด้านการส่งบุคลากรไปฝึกอบรมหรือดูงาน 2. ผลการเปรียบเทียบความต้องการการพัฒนานุคลากรของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กิ่งอำเภอเนินกุ่มพัฒนา จังหวัดระยอง จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานพบว่า มีความต้องการแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนรายด้านจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานพบว่า ด้านการส่งบุคลากรไปศึกษาฝึกอบรมหรือดูงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 18 ปี มีความต้องการพัฒนานุคลากรสูงกว่าข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

เด่นดวง คำตรง (2545) ศึกษาความต้องการการพัฒนาของครู-คณาจารย์ของวิทยาลัย ในสังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมครู-คณาจารย์ในสังกัดกรมอาชีวศึกษาจังหวัดชลบุรี มีความต้องการการศึกษาวิชาการและวิชาชีพเป็นอันดับแรก รองลงมา ต้องการด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัยทางการจัดการอาชีวศึกษา ต้องการให้บริการวิชาการและวิชาชีพ แก่สังคมต้องการปรับปรุงการจัดการอาชีวศึกษา ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี และลำดับสุดท้าย ต้องการจัดการอาชีวศึกษากับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สำหรับความต้องการการจัดกิจกรรม การพัฒนาพบว่า ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาต่อมากที่สุด เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความต้องการการพัฒนาของครู-คณาจารย์โดยจำแนกตามปัจจัยต่าง ๆ พบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อายุราชการ และตำแหน่งทางวิชาการมีความต้องการพัฒนาไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามประเภท วิชาที่สอน พบว่าครู-คณาจารย์มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมใจ พรหมศาสตร์ (2544) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูซึ่งมี ประสบการณ์ต่างกันและปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน โดยศึกษาจากข้าราชการครูโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น 210 คน ผลการวิจัย พบว่า 1. ปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ อยู่ในระดับปานกลาง 2. ข้าราชการครูที่มี ประสบการณ์มากกับข้าราชการครูที่มีประสบการณ์น้อยมีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียนแตกต่างกัน 3. ข้าราชการครูซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกันมี ความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน 4. ข้าราชการส่วนใหญ่ เสนอแนะแนวทางสำคัญในการบริหารวิชาการดังนี้ ควรให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น สนับสนุนให้ครูศึกษาดูงานในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ โรงเรียนควรจัดตั้ง ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ควรจัดประชุมครูและผู้ปกครองนักเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผลการเรียนรู้ของนักเรียนห้องสมุดโรงเรียนควรเปิดบริการนักเรียนตลอดเวลาทำการของโรงเรียน ควรจัดทำเอกสารการนิเทศภายในเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานของข้าราชการครู และควรส่งครู เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ

เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง (2542) ศึกษาความต้องการการศึกษาต่อเนื่องของครูบรรณารักษ์ ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน ด้านเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง ลักษณะของกิจกรรมและหน่วยงานที่จัด กิจกรรมของเขตความรู้ที่ต้องการ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า

ครูบรรณารักษ์มีเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง ลักษณะของกิจกรรมและหน่วยงานที่จัดกิจกรรมขอบเขตความรู้ที่ต้องการ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า ครูบรรณารักษ์มีเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องคือ ต้องการแก้ปัญหาและปรับปรุงงานห้องสมุดให้ดียิ่งขึ้น โดยมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องคือมีสภาพร่างกายและจิตใจเอื้ออำนวยด้านลักษณะของกิจกรรมและหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง พบว่า ครูบรรณารักษ์ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องแบบเป็นทางการ ครูบรรณารักษ์ต้องการเข้ารับการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่ได้รับวุฒิปัตร ในขณะที่การศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการครูบรรณารักษ์ต้องการเข้าศึกษาดูงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ช่วงเวลาที่ต้องการคือ ช่วงปิดภาคการศึกษา (ภาคฤดูร้อน) เกือบทุกกิจกรรม ยกเว้นการอ่านวรรณกรรมทางบรรณารักษศาสตร์ที่ต้องการอ่านในวันเสาร์-อาทิตย์ และต้องการได้รับสารนิเทศงานห้องสมุดและเข้าศึกษาดูงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศในเวลาราชการโดยหน่วยงานที่ครูบรรณารักษ์ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องคือ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และห้องสมุดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอบเขตความรู้ที่ต้องการคือ ด้านงานกิจกรรมห้องสมุด และต้องการนำความรู้ด้านงานเทคนิคและงานกิจกรรมห้องสมุดไปใช้ประโยชน์มากที่สุด

บุบผา สุขเสริม (2542) ศึกษาการบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขภาคกลาง เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการบริการวิชาการแก่สังคม เปรียบเทียบทัศนคติต่อการบริการวิชาการแก่สังคมระหว่างอาจารย์พยาบาล พยาบาลวิชาชีพ และประชาชน และกำหนดแนวทางบริการวิชาการแก่สังคม ผลการวิจัยพบว่าวิทยาลัยพยาบาลทุกแห่ง มีการกำหนดนโยบายและแผนงานโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการมากที่สุดคือ กลุ่มประชาชนและให้บริการไม่จำกัดท้องถิ่นทั้งในเขตและนอกเขตที่วิทยาลัยตั้งอยู่ เนื้อหาที่ให้บริการมากที่สุด การพยาบาลผู้สูงอายุโดยจัดดำเนินการเองและร่วมมือกับสถาบันอื่น งบประมาณที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของวิทยาลัยพยาบาล และวิทยาลัยทุกแห่งมีการประเมินผลในด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ อาจารย์มีภาระงานมาก รองลงมาคือ ขาดการประสานงานภายในและภายนอกหน่วยงานและการประเมินขาดความต่อเนื่อง ทัศนคติของอาจารย์พยาบาลต่อการบริการวิชาการแก่สังคม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนทัศนคติของพยาบาลวิชาชีพและประชาชนอยู่ในระดับมาก แนวทางการบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลแบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ ประเภทกิจกรรมที่ให้บริการ และการประเมินผล

นันทิยา ฐิปัญญา (2541) ศึกษาความต้องการการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของบรรณารักษ์ ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 9 พบว่า บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีโทรคมนาคม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานห้องสมุดในระดับที่น้อยที่สุด แตกต่างกันตามขนาดของโรงเรียน วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ไม่แตกต่างกันตามสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา มีความต้องการพัฒนาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีโทรคมนาคม และการประยุกต์ใช้ในงานห้องสมุดในระดับมากที่สุด โดยมีความต้องการไม่แตกต่างกันตามขนาดโรงเรียน วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ วิธีการที่ต้องการใช้ในการพัฒนามากที่สุดคือ การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนการศึกษาต่อ มีความต้องการน้อยที่สุด

รุ่งทิพย์ เหลืองอ่อน (2541) ศึกษาความต้องการและการสนองตอบในการพัฒนาบุคลากรของครู-อาจารย์โรงเรียนโสตศึกษาในประเทศไทย ทั้งกลุ่มประสบการณ์สูงและประสบการณ์ต่ำ จำนวน 286 คน พบว่า ครู-อาจารย์กลุ่มประสบการณ์สูงต้องการกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง 8 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการประชุมสัมมนา ด้านการปฐมนิเทศ ด้านการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ ด้านการโยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่การทำงาน และด้านการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ ส่วนกลุ่มประสบการณ์ต่ำต้องการการพัฒนาบุคลากรในระดับมากทุกด้าน ในด้านการได้รับการสนองตอบนั้น กลุ่มประสบการณ์สูงได้รับการสนองตอบอยู่ในระดับปานกลาง 6 ด้าน ระดับน้อย 2 ด้าน และกลุ่มประสบการณ์ต่ำได้รับการสนองตอบอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ระดับน้อย 5 ด้าน โดยในด้านการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ นั้น กลุ่มประสบการณ์สูงได้รับการสนองตอบในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มประสบการณ์ต่ำได้รับการสนองตอบในระดับน้อย

อาทิตย์ สังข์วรรณะ (2539) ศึกษาความต้องการการพัฒนาบุคลากรและการได้รับการสนองตอบของพนักงานครู โรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา ในกิจกรรม 8 ด้าน คือ ด้านการฝึกอบรม ด้านการประชุมเชิงสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ด้านปฐมนิเทศ ด้านพัฒนาจิตใจ ด้านการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ ด้านการเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ และด้านการโยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่การทำงาน ผลการศึกษาพบว่า 1. ความต้องการพัฒนาบุคลากรของพนักงานครูโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา ของกลุ่มประสบการณ์มาก ในกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร 8 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ด้านการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ การพัฒนาจิตใจด้าน

การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการด้านการปฐมนิเทศ และด้านการโยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่การงานอยู่ในระดับปานกลาง 2. ความต้องการพัฒนาบุคลากรของพนักงานครูโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยาของกลุ่มประสบการณ์น้อย อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการประชุมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ด้านศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการส่งเสริมการศึกษาต่อ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ และด้านการโยกย้าย สับเปลี่ยนหน้าที่การงาน และด้านการปฐมนิเทศ 3. การได้รับการตอบสนองการพัฒนาบุคลากร 8 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ด้านการปฐมนิเทศ ด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการสนองตอบความต้องการอยู่ในระดับน้อย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ด้านการปฐมนิเทศ ด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการสนองตอบความต้องการอยู่ในระดับน้อย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านศึกษาดูงานนอกสถานที่ ด้านการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ ด้านการเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ และด้านการโยกย้าย สับเปลี่ยนหน้าที่การงาน 4. ในการเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาบุคลากร และการได้รับการสนองตอบของพนักงานครูโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา กลุ่มประสบการณ์มาก พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน 5. ในการเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาบุคลากร และการได้รับการสนองตอบของพนักงานครูโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา กลุ่มประสบการณ์น้อย มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุทิน ประเสริฐสุนทร (2537) วิเคราะห์โครงการบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพายัพ ถึงสภาพเงื่อนไขเนื้อหา วิธีการจัดและลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการ วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการจัดกิจกรรมในรูปของการฝึกอบรมระยะสั้น ด้านการจัดทำโครงการ การประสานงาน การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายและกิจกรรมการเรียนการสอน และศึกษาผลของการบริการวิชาการที่มีต่อผู้ให้บริการในแง่ของการพัฒนาวิชาการผลการวิจัยพบว่า การบริการวิชาการแก่สังคมจัดขึ้นตามภารกิจหลักของสถาบัน โดยผู้บริหารมีส่วนผลักดันในการจัดกิจกรรมมากที่สุด โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาชีพ เป็นส่วนใหญ่ มีทั้งการรับเชิญเป็นวิทยากรและการจัดทำเป็น โครงการบริการวิชาการ กลุ่มเป้าหมายมีทั้งบุคคลในระบบการศึกษาและประชาชนนอกระบบการศึกษา ปัญหาส่วนมากเป็นเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณยุ่งยาก กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ในการฝึกอบรมยังไม่เหมาะสม สื่อ/อุปกรณ์ ไม่เพียงพอ บทบาทผู้สอนและวิธีสอนไม่เหมาะสม ส่วนผลต่อผู้สอนคือความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือสังคม อีกทั้งได้นำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ

จินดา ศรีญาณลักษณ์ (2536) ศึกษาสภาพปัญหาและเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการตามบทบาทหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยบูรพา ด้านการสอน และการบริการวิชาการ แก่สังคม จำแนกตามคณะที่สังกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่อาจารย์สังกัด คณะพยาบาลศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2535 จำนวน 194 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็น แบบสอบถามสำรวจรายการและแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผลการวิจัย พบว่า สภาพ และปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการตามบทบาทหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยบูรพา ด้านการบริการ วิชาการแก่สังคม อาจารย์มหาวิทยาลัยบูรพาส่วนใหญ่ นำความรู้ที่มีอยู่หรือคิดค้นได้ไปเผยแพร่ แก่ประชาชน โดยได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร หน่วยงานต่าง ๆ ส่งหนังสือราชการมาเชิญโดย ทบาทตามไว้ล่วงหน้า เพื่อต้องการเผยแพร่วิชาความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ และเอกชน เคยจัดโครงการบริการวิชาการแก่สังคม ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากบุคลากรใน หน่วยงานและผู้บริหารในหน่วยงานให้ความสำคัญในการจัดทำโครงการบริการวิชาการ แก่สังคม ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการบริการวิชาการแก่สังคม อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ มีปัญหาด้าน การบริการวิชาการแก่สังคมไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะผู้บริหารระดับคณะและมหาวิทยาลัยควร พิจารณาจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อเอกสาร ตำราที่ทันสมัยและเหตุการณ์ปัจจุบัน ปรับปรุง ระบบสืบค้นข้อมูล และจัดตั้งศูนย์ผลิตและบริการสื่อการสอน จัดตั้งสถาบันทางการวิจัย สำนัก บริการวิชาการแก่สังคม พร้อมทั้งจัดสรรอัตรากำลังบุคลากรประจำหน่วยงานนี้โดยตรง เพื่อความ เป็นเลิศทางวิชาการของมหาวิทยาลัยต่อไป

งานวิจัยในต่างประเทศ

Gundersen and Magadelena (2012) ศึกษากลยุทธ์ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดใน ประเทศโปแลนด์กับประเทศนอร์เวย์ สำหรับห้องสมุดในภูมิภาค การศึกษาค้นคว้านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ รายงานเกี่ยวกับโครงการทวิภาคีของห้องสมุดในประเทศโปแลนด์และประเทศนอร์เวย์ ห้องสมุด ต้องการสร้างแผนยุทธศาสตร์ใหม่สำหรับภูมิภาค จำนวนห้องสมุดที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมมี จำนวน 18 แห่งในประเทศโปแลนด์ มีการพัฒนากลยุทธ์และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สำหรับ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดในประเทศโปแลนด์ และการปรึกษาหารือเกี่ยวกับกลยุทธ์ความร่วมมือระหว่าง ห้องสมุด ขณะที่ประเทศนอร์เวย์ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่จากประสบการณ์และเข้าใจในสังคม วัฒนธรรมของประเทศโปแลนด์ ผู้เข้าร่วมอบรมของประเทศโปแลนด์มีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมาก ขึ้นในรูปร่างของเอกสารยุทธศาสตร์ใหม่ และมีเครือข่ายที่ใกล้ชิดของห้องสมุดในภูมิภาค งานวิจัย

แสดงตัวอย่างจากหลายสถาบัน ที่สำคัญห้องสมุดทั้งสองประเทศจะได้รับประโยชน์จากกันและกันผ่านโครงการความร่วมมือสำหรับห้องสมุดในภูมิภาค

Jennifer (2009) ศึกษาเรื่องการสร้างเครือข่ายการทำงานห้องสมุดโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้นำเสนอวิธีการทำงานของห้องสมุดโรงเรียนในการจัดการระบบการทำงานความร่วมมือกับครูและคนอื่น ๆ ในโรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ผู้วิจัยได้นำเสนอการทำงานในห้องสมุดโรงเรียนเพื่อสร้างความร่วมมือกันในการกำหนดหมวดหมู่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายขึ้นเนื่องจากปัจจุบันนี้ภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอนทำให้ห้องสมุดต้องเผชิญกับปัญหางบประมาณในการดำเนินของห้องสมุดโรงเรียนทำให้ขาดทรัพยากรสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการซึ่งวิสัยทัศน์ของห้องสมุดและบรรณารักษ์คือการบริการทรัพยากรสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ บรรณารักษ์มีสิทธิ์ตัดสินใจในการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุดแต่การตัดสินใจในอันดับต้น ๆ คือพิจารณาจากงบประมาณที่มีอยู่ ดังนั้นบรรณารักษ์จึงนำเสนอรูปแบบการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่โดยการร่วมกันใช้ทรัพยากรสารสนเทศกับโรงเรียนในเขตเทศบาลเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

Karen (2000) ศึกษาเรื่องความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนมัธยมในประเทศโคลัมเบีย โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ไปยังห้องสมุดโรงเรียนในเขตอำเภอต่าง ๆ เริ่มจากการขยายเครือข่ายไปยังโรงเรียนมัธยมในเขตอำเภอ Saline MI และมีห้องสมุดโรงเรียนสโไปให้เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล แก่โรงเรียนเทศบาล 81 แห่ง การวิจัยครั้งนี้ต้องการให้นักเรียนสามารถหาข้อมูลจากหนังสือ คณิตศาสตร์ บทคัดย่อและวารสารฉบับเต็มได้จากห้องสมุดโรงเรียนโดยการสืบค้นผ่านระบบห้องสมุดอัตโนมัติ โดยโรงเรียนมัธยมต้องออกแบบเว็บไซต์ห้องสมุดตัวเองมีการกำหนดรูปแบบในการจัดทำห้องสมุดอัตโนมัติ ซึ่งรูปแบบจะเน้นการเข้าถึงข้อมูลของโรงเรียนต้องเข้าใจง่าย และต่อไปจะขยายโครงการไปยังโรงเรียนประถมศึกษาอีก 13 แห่ง ผลจากการวิจัยความร่วมมือนี้จะช่วยขยายความสามารถในการบริการของห้องสมุดจากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่ในด้านของนักเรียนคือตอบสนองความต้องการของนักเรียนในการค้นหาสารสนเทศได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า หน่วยงานที่เป็นหลักในการจัดบริการวิชาการให้แก่ห้องสมุดโรงเรียน คือ กระทรวงศึกษาธิการและสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ส่วนมหาวิทยาลัย และภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีบทบาท

ในการจัดให้บริการวิชาการแก่ห้องสมุดโรงเรียน สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นที่พร้อมจะให้บริการวิชาการแก่โรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี เพื่อนำความรู้ทางวิชาการไปพัฒนาให้โรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาหัวใจสำคัญของการศึกษา เพื่อให้ห้องสมุดได้มาตรฐานการศึกษา สำหรับความร่วมมือระหว่างห้องสมุดของประเทศไทยและต่างประเทศจะเห็นว่าความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในต่างประเทศมีจุดเริ่มต้นมาจากการรวมตัวกันในระดับท้องถิ่น ภาคและระดับประเทศต่อไป ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในความร่วมมือระหว่างห้องสมุด พบว่า ปัจจัยภายในเหมือนกัน คือ บุคลากร งบประมาณ การให้การสนับสนุนจากผู้บริหาร ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ สภาพสังคม วัฒนธรรม ในด้านห้องสมุดโรงเรียน นั้น พบว่ามีปัญหาในเรื่องบุคลากรและเวลาเนื่องจากบรรณารักษ์ต้องมีการะในการสอน ในส่วนของงานวิจัยในต่างประเทศนั้นสถานศึกษาทุกแห่งต้องการให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางในการสอน นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นจุดดีและจุดอ่อนของห้องสมุดแต่ละประเภทรวมทั้งได้เสนอหลักการและมาตรฐานที่ห้องสมุดเป็นที่ยอมรับ เช่น ห้องสมุดที่มีความพร้อมมากกว่าทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทรัพยากร จัดหาบรรณารักษ์ที่มีความรู้ออกไปแนะนำและให้ความช่วยเหลือห้องสมุดอื่น ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงสนใจศึกษาสภาพ และปัญหา/อุปสรรค ความต้องการรูปแบบการบริการวิชาการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับห้องสมุดโรงเรียน เนื่องจากบรรณารักษ์/ หัวหน้าห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่วุฒิการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ไม่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และไม่มีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด ทำให้บรรณารักษ์ต้องการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญด้านงานบริการวิชาการทางด้านห้องสมุดโดยเน้นด้านรูปแบบของกิจกรรมบริการวิชาการ และด้านเนื้อหาหลักสูตรของกิจกรรมด้านห้องสมุด รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับห้องสมุดโรงเรียนเพื่อให้ได้รูปแบบบริการวิชาการและรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับห้องสมุดโรงเรียนที่ตรงกับความต้องการของบรรณารักษ์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดจันทบุรีมากที่สุด